



EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**



Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024



INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 6

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.





NUTQ TOVUSHLARINING FONETIK XUSUSIYATLARI VA TASNIFLANISHI

Xakimboyeva O.K.

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Umumiy tilshunoslik kafedrasida katta o'qituvchisi

Egamberganova Mohinur Nurulla qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Tarjimonlik fakulteti, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada fonetika fanining nazariy asoslari, nutq tovushlarining hosil bo'lish mexanizmi hamda ularning tasnifi kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda unli va undosh tovushlarning artikulyatsion hamda akustik xususiyatlari o'rganilib, ularning til tizimidagi o'rni ochib beriladi. Shuningdek, tovush va fonema tushunchalari o'rtasidagi farqlar izohlanadi hamda fonetikaning amaliy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: fonetika, nutq tovushlari, tasnif, unli tovushlar, undosh tovushlar, artikulyatsiya, akustika, fonema, talaffuz, tilshunoslik.

Tilshunoslikning eng muhim bo'limlaridan biri fonetika hisoblanadi. U nutq tovushlarining hosil bo'lishi, talaffuzi va qabul qilinish jarayonlarini o'rganadi. Zamonaviy tilshunoslikda fonetika nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'rganish, nutq madaniyatini rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyani oshirishda fonetikaning o'rni beqiyosdir. Fonetika tilning tovush tizimini, ya'ni tovushlarning qanday hosil bo'lishi, qanday eshitilishi va qanday xususiyatlarga ega ekanini tadqiq etadi. Inson nutqi aynan tovushlar orqali shakllangani sababli fonetika tilni o'rganishda asosiy o'rin tutadi.

Fonetika masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. A.A. Abduazizov va N. Mahmudov asarlarida fonetikaning nazariy asoslari hamda o'zbek tilidagi tovush tizimi keng yoritilgan. Shuningdek, A. Nurmonov tomonidan fonema tushunchasi va uning funksional xususiyatlari chuqur tahlil qilingan. Xorijiy olimlardan D. Crystal fonetika va fonologiya terminologiyasini tizimli ravishda izohlab bergan bo'lsa, P. Ladefoged nutq tovushlarining artikulyatsion xususiyatlarini amaliy jihatdan o'rganishga katta hissa qo'shgan. P. Roach esa ingliz tili fonetikasi misolida tovushlarning akustik va auditor xususiyatlarini batafsil tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotlar fonetika fanining nazariy va amaliy rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Mazkur maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi: tahlil metodi – fonetik birliklarning xususiyatlarini o'rganish; taqqoslash metodi – unli va undosh tovushlarni solishtirish; tasniflash metodi – nutq tovushlarini guruhlariga ajratish; umumlashtirish metodi – olingan natijalarni tizimlashtirish. Bu metodlar orqali fonetikaning asosiy tushunchalari ilmiy asosda o'rganildi.

Nutq tovushlari o'pkadan chiqayotgan havo oqimi asosida hosil bo'ladi. Ovoz paychalarining tebranishi jarangli tovushlarni yuzaga keltiradi. Og'iz va burun





bo'shlig'i esa tovushlarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Til, lab, tanglay va tishlarning harakati tovush sifatini belgilaydi.

Nutq tovushlari, asosan, unli va undosh tovushlarga bo'linadi. Unli tovushlar to'siqsiz hosil bo'ladi. Ular quyidagi belgilar asosida tasniflanadi: tilning joylashuvi; og'izning ochilish darajasi; lab ishtiroki.

Undosh tovushlar esa havo oqimining ma'lum to'siqqa uchrashi orqali hosil bo'ladi. Ular quyidagi belgilar asosida guruhlarga ajratiladi: hosil bo'lish usuli; hosil bo'lish o'rni; jaranglilik va jarangsizlik xususiyati.

Tadqiqot natijasida quyidagilar aniqlandi: nutq tovushlari artikulyatsion va akustik jihatdan farqlanadi; unli tovushlar bo'g'in hosil qilishda asosiy rol o'ynaydi; undosh tovushlar ma'no farqlashda muhim ahamiyatga ega; fonema til tizimining asosiy funksional birligi hisoblanadi.

Olingan natijalar fonetika fanining nazariy qarashlari bilan mos keladi. Unli va undosh tovushlarning tasnifi til tizimini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, fonetikaning amaliy jihatlari, xususan, to'g'ri talaffuz va nutq madaniyatini shakllantirishdagi roli alohida e'tiborga loyiqdir.

Nutqning ravon va ta'sirchan bo'lishida, tovushlarning aniq talaffuz qilinishida fonetikaning o'rni katta. Bugungi kunda fonetika nafaqat tilshunoslikda, balki pedagogika, logopediya va kommunikatsiya sohalarida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Fonetika nutq tovushlarini o'rganish orqali tilning asosiy mexanizmlarini ochib beradi. Nutq tovushlarining tasnifi ularning xususiyatlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Unli va undosh tovushlarning artikulyatsion hamda akustik jihatdan o'rganilishi til tizimini chuqurroq anglash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari fonetikaning nazariy va amaliy jihatdan dolzarb fan ekanligini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Abduazizov A.A. Umumiy tilshunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.

Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tili nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2015.

Ro'ziyev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2018.

Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. – Oxford: Blackwell, 2008.

Ladefoged P. A Course in Phonetics. – Boston: Cengage Learning, 2011.

Roach P. English Phonetics and Phonology. – Cambridge University Press, 2009.

Jones D. An Outline of English Phonetics. – Cambridge: CUP, 2006.

